

nosti i vladavine prava onemogućiti nastanak svake bespravne (izvanpravne) situacije, što podrazumijeva i uređenje pravnog sustava (pravnu regulaciju) na način da su građanima i institucijama državne vlasti poznata prava, obveze i odgovornosti.

Jednako tako, sasvim je jasno u svom značenju i domašaju načelno stajalište toga Suda prema kojem domaće pravo mora poštovati zahtjeve Konvencije, uključujući opća načela izražena ili implicirana u njoj, osobito načelo pravne sigurnosti.⁴¹

Presuda Europskog suda u predmetu *Vijatović* bitna je za odnos prema pravnoj praznini s obzirom na pravilo prema kojem se nedostatak dovoljno precizne i predvidive zakonske odredbe može ispraviti na način da domaći sudovi daju jasno i precizno tumačenje te odredbe.

Međutim, u slučaju izostanka pravne norme, odnosno kad nema zakonske odredbe kojom se utvrđuje rok za podnošenje zahtjeva za kupnju stanova u državnom vlasništvu, kao u tom slučaju, tu pravnu prazninu u zakonu nije moguće otkloniti praksom (tumačenjem) domaćih sudova. Drugim riječima, pravnu prazninu zbog zakonodavnog nedostatka u smislu nepostojanja pravne norme može ispraviti samo zakonodavac donošenjem nove norme.

Presudom je upozoreno i na činjenicu da je Ustavni sud u odluci kojom je odbio ustavnu tužbu odustao od svojeg do tada dosljednog stajališta u toj vrsti predmeta, prema kojem nepostojanje roka za izvršenje određene činidbe (posebice kada je rok ukinut odlukom Ustavnog suda) nije pravno utemeljeno tumačiti na štetu stranke koja je trebala poduzeti određenu činidbu (što je primijetio i Europski sud u t. 37. svoje odluke).

⁴¹ O tome više u odluci Ustavnog suda broj: U-III-1048/15 (Nar. nov., br. 140/15).

Kasnija praksa pokazuje da se Ustavni sud vratio prijašnjoj praksi te je utvrđivao povrede ustavnih prava na osnovi stajališta prema kojem je obveza Ustavnog suda osigurati da sudovi tumače i primjenjuju domaće pravo na način da svojim odlukama ne dovode do povrede ljudskih prava i temeljnih sloboda stranaka, zajamčenih Ustavom, odnosno da te odluke ne budu arbitrarne.⁴²

Nadalje, ne čini se potpuno nerazumnim niti stajalište suca Europskog suda u izdvojenom mišljenju, koji se nije složio s većinom da je tumačenje domaćeg prava od strane hrvatskih sudova bilo „očigledno pogrešno“, s obzirom na činjenicu da doista nije bilo objektivnih okolnosti koje su spriječile podnositeljicu zahtjeva da zahtjev za otkup državnog stana podnese prema ZPS-u, dok se realnim čini stajalište da će stanari kalkulirati s datumom podnošenja zahtjeva u odnosu na tržišna kretanja.

Međutim, ostaje činjenica da zakonodavac, ili Vlada RH, nisu postupili prema svojoj nadležnosti, odnosno, zanemarili su obvezatnost odluka Ustavnog suda i nisu donijeli propis kojim će, prije svega, otkloniti pravnu prazninu te u ostvarivanju prava na otkup državnog stana, koje je zakonom priznato, urediti rok na način kojim će nositelji stanarskih prava na tim stanovima to pravo i ostvariti.⁴³ To bi bilo u duhu vladavine prava i pravne sigurnosti. Tim više što je sam zakonodavac propisao da se otkupom stanova na kojima je postojalo stanarsko pravo stječe pravo vlasništva, zajamčeno Ustavom. U tim pravnim okolnostima, čini nam se, presuda Europskog suda u navedenom i sličnim slučajevima nije bila potrebna.

⁴² Ta su stajališta konkretnije obrazložena u novijoj odluci Ustavnog suda broj: U-III-6021/13 od 28. listopada 2015. (www.usud.hr) u vezi s otkupom državnih stanova, kojom je ustavna tužba usvojena radi povrede ustavnih prava.

⁴³ Poznat je pristup Europskog suda da prava zajamčena Konvencijom, što treba preslikati i na prava zajamčena nacionalnim pravom, ne mogu biti prava koja su teorijska ili prividna, već prava koja su provediva u praksi i djelotvorna (v. odluku Ustavnog suda broj: U-I-4365/08, (Nar. nov., br. 43/13.).

OBVEZNO PRAVO

Damir JELUŠIĆ, dipl. iur.

Orijentacijski kriteriji za isplatu pravičnih novčanih naknada na osnovi pretrpljene neimovinske štete

UDK 347.5

Autor u članku detaljno pojašnjava orijentacijske kriterije i svote za utvrđivanje pravične novčane naknade nematerijalne štete (dalje: *Orijentacijski kriteriji*) na primjerima odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske (dalje: *VSRH*) te navodi razloge za potrebom donošenja novih *Orijentacijskih kriterija*.

I. UVOD

Već je proteklo gotovo 14 godina od kada je VSRH, 29. studenog 2002. godine, na sjednici Građanskog odjela donio *Orijentacijske kriterije*. Prvo ćemo ponešto reći o

njima potkrepljujući navode relevantnom judikaturom, a potom ćemo iznijeti i argumentirati naše mišljenje o esencijalnim razlozima zbog kojih VSRH treba, što je moguće prije, donijeti nove *Orijentacijske kriterije*.

2. ORIJENTACIJSKI KRITERIJI IZ 2002. GODINE

VSRH već je u uvodnoj rečenici obrazloženja Ori-jentacijskih kriterija jasno, nedvosmisleno, konkretno i nedvojbeno naznačio njihovu **svrhu i cilj, a to je ujednačena primjena** odredbe čl. 200. st. 1. starog Zakona o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 53/91., 73/91., 1/94., 7/96. i 112/01., dalje: stari ZOO), kojoj odgovara odredba čl. 1100. st. 2. Zakona o obveznim odnosima. (Nar. nov., br. 35/05., 41/08., 125/11. i 78/15., dalje: ZOO), a koja glasi:

➤ *Pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade sud će voditi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli i straha, cilju kojemu služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom naravi i društvenom svrhom.*

Naime, ujednačena primjena prava, u skladu s odredbom čl. 119. st. 1. Ustava Republike Hrvatske (Nar. nov., br. 85/10. – pročišćeni tekst i 5/14), i odredbi čl. 20. st. 1. t. 1. Zakon o sudovima (Nar. nov., br. 28/13., 33/15. i 82/15.), ustavna je i zakonska obveza najvišeg suda.

VSRH je putem formulacije po kojoj Ori-jentacijski kriteriji:

➤ *... ne predstavljaju matematičku formulu koja pukim automatizmom služi za izračunavanje pravične novčane naknade nego u primjeni rečenog propisa valja uvijek imati na umu sve okolnosti slučaja, pri čemu trajanje i jačina fizičkih i duševnih bolova i straha imaju tek značaj osobito važnih, ali ne i jedinih okolnosti koje sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade...*

Parničnim sudovima skrenuo pozornost na to kako im Ori-jentacijski kriteriji trebaju služiti samo kao orijentir, putokaz, smjernica ili smjerokaz pri određivanju svota pravičnih novčanih naknada, ali da potonje konačno trebaju odmjeriti uzimajući u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja koje utječu na visinu pravične naknade jer u protivnom ista može biti - nepravična.

Nažalost, **parnični sudovi se, ali često i punomoćnici stranaka, ne pridržavaju citirane preporuke odnosno pravnog shvaćanja, nego naknade obračunavaju i odmjeravaju automatski i mehanički.**

Dakle, upravo suprotno preporuci VSRH-a, pa je isti u obrazloženjima brojnih odluka morao opetovano obrazložiti navedeno pravno shvaćanje.

U prilog navedenom u nastavku citiramo relevantne fragmente dviju takvih odluka:

➤ *... Kraj utvrđenih pravno relevantnih činjenica, o kojima ovisi visina naknade nematerijalne štete prvotuzitelja, koje su pobliže navedene i svestrano ocijenjene u prvostupanjskoj i drugostupanjskoj presudi, dosudene naknade za svaki pojedini vid nematerijalne štete ukazuju se pravičnim novčanim naknadama. "Ori-jentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete" prihvaćeni na sjednici Gradanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 29.*

studenog 2002., na koje se tuženik poziva u reviziji, i po svom nazivu i sadržaju samo su orijentacijski, što znači da u svakom konkretnom slučaju dosudena naknada mora biti individualizirana i primjerena okolnostima tog slučaja. U spornom slučaju, upravo s obzirom na te dodatne kriterije, koji su svi navedeni i ocijenjeni u prvostupanjskoj i drugostupanjskoj presudi, dosudena naknada primjerena je pravična novčana naknada... (VSRH, Rev 150/2005).

➤ *... Naime, pravno shvaćanje Vrhovnog suda doneseno na odjelnoj sjednici održanoj 29. studenoga 2002. kad su razmatrani i prihvaćeni „Ori-jentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete“, predstavlja kako sama riječ „orijentacijski“ ukazuje na takve kriterije koji trebaju omogućiti ujednačenu primjenu odredbe čl. 200. st. 1. Zakona o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 53/91., 73/91., 3/94., 7/96., 112/99. i 88/01. – dalje: ZOO). Pri tome kriteriji ne mogu predstavljati matematičku formulu koja pukim automatizmom služi za izračunavanje pravične novčane naknade te su nužna odstupanja od iznosa navedenih u kriterijima, a što proizlazi iz odredbe čl. 200. ZOO-a prema kojima se novčana satisfakcija određuje prema svim okolnostima svakog konkretnog slučaja... (VSRH, Rev x 672/2010-2).*

VSRH je odbacio bezbrojne tzv. izvanredne revizije u kojima su nezadovoljne stranke postavljali pitanje vezanosti parničnog suda za Ori-jentacijske kriterije¹, kao materijalno pravno pitanje koje je bitno za jedinstvenu primjenu materijalnog prava i ravnopravnost svijui u primjeni istog.

Nadalje, **VSRH je u uvodnom obrazloženju Ori-jentacijskih kriterija akceptirao da se isti primjenjuju na sve parnične sudove u svim stupnjevima suđenja**, podsjetio na pravna stajališta svoga Gradanskog odjela od 30. ožujka 1987. godine i, zaključno, napomenuo da će se svote naknada izražene u eurima preračunati u kune po tečaju od 7,43 kune za euro koji je vrijedio na dan njihova donošenja.

Ori-jentacijski kriteriji daju smjernice za odmjeravanje pravičnih novčanih naknada na osnovi 6 štetnih vidova:

- pretrpljenog straha
- pretrpljenih fizičkih bolova
- pretrpljenih duševnih boli zbog naruženja
- pretrpljenih duševnih bolova zbog smrti bliskog srodnika
- pretrpljenih duševnih boli zbog osobito teške invalidnosti bliske osobe i
- pretrpljenih duševnih boli zbog smanjenja životne aktivnosti.

S obzirom na navedeno, razvidno je da **Ori-jentacijskim kriterijima nisu obuhvaćeni svi štetni vidovi nematerijalne štete po starom ZOO-u** kao, primjerice, duševne boli zbog povrede dostojanstva, ugleda i časti kao prava osobnosti.

¹ Primjerice Rev 417/2010-2, Rev 519/2010-2 i Rev x 672/2010-2

VSRH je uz orijentacijske sume pravičnih novčanih naknada uz svaki štetni vid, upozorio i na brojne dodatne kriterije i okolnosti koje parnični sudovi moraju uzeti u obzir kod odmjeravanja naknade na osnovi pojedinoga štetnog vida.

3. KVALITETA ORIJENTACIJSKIH KRITERIJA IZ 2002. GODINE

Općenito, **Orijentacijski kriteriji** postigli su namjeravani cilj i svrhu jer su poprilično ujednačili judikaturu u kontekstu visine naknada koje se odmjeravaju na osnovi pojedinih kvalifikatornih okolnosti za naknadu neimovinske štete.

Drugim riječima, zahvaljujući Orijentacijskim kriterijima, nakon što se izvede dokaz vještačenjem, parnične stranke mogu okvirno znati kolike će naknade na osnovi pojedine kvalifikatorne okolnosti naknade neimovinske štete u konačnici biti odmjerene.

Orijentacijski kriteriji imali bi još bolji učinak i uspjeh da pojedini parnični sudovi pri odmjeravanju pravičnih novčanih naknada uzimaju u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, poglavito kod štetnih događaja koji se rapidno, trajno i nepovratno reflektiraju na oštećenikovo zdravlje, a ne da ih se pridržavaju mehanički.

U prilog navedenome navodimo i stajalište VSRH koji glasi:

... Vrhovni sud RH je donio pravno shvaćanje, i to pred više godina, o orijentacijskim kriterijima za dosuđenje naknade neimovinske štete. Što je želio Vrhovni sud te 2002. godine? Želio je ujednačiti sudsku praksu, osigurati ravnopravnost i jednakost svih pred zakonom i smanjiti broj predmeta u sporovima i stvoriti uvjete da se što više sporova rješava izvan-sudski između osiguratelja i oštećenih osoba. Kako je suživio u praksi taj dio orijentacijskih kriterija? Mislimo da je nakon onih "porodajnih" muka koje su prisutne u svakom takvom dokumentu, ovaj kriterij pokazao da je dobar instrument ujednačavanja sudske prakse, iako moramo priznati da je bilo problema. Bilo je problema shvaćanja ovoga kriterija kao cjenika koji se u nekim uvjetima gotovo slijepo primjenjivao, ali to su bile početne muke kojih smo se, nadam se, riješili. Jesu li navedeni orijentacijski kriteriji prihvaćeni? Možemo reći da jesu. Služe li ujednačavanju sudske prakse? Isto tako mislim da možemo reći da služe ujednačavanju sudske prakse. Ali naravno, uvijek treba težiti k još boljoj izradi, odnosno primjeni tih kriterija u praksi. To je jedno živo tkivo koje se svakako i mijenja, a i individualizirati štetu, kao što znate i sami, nije lako²...

Uzimajući u obzir navedeno stajalište VSRH-a i činjenicu da su kriteriji u velikoj mjeri ujednačili judikaturu, no ako im je cilj bio smanjiti broj parnica odnosno povećati broj nagodbi, sudskih ili izvan-sudskih, onda ustvrđujemo da u tom dijelu nisu ispunili svoj cilj.

U prilog zauzetom stajalištu o pretežito mehaničkoj primjeni kriterija ide i tvrdnja profesorice s građanske katedre Pravnog fakulteta u Rijeci:

... teško, međutim, ne primijetiti da se sudovi teško odupiru porivu primjene Orijentacijskih kriterija čistim automatizmom, čemu svjedoči niz presuda u kojima se pravična novčana naknada dosuđivala točno u onim iznosima koji su u njima navedeni, bez obzira na okolnosti konkretnih slučajeva³...

Zaključno, **Orijentacijski kriteriji** nisu pravni izvor odnosno pravno vrelo, što je u obrazloženju jedne od svojih odluka jasno deklarirao i sam VSRH:

... U podnesenoj reviziji revident je postavio materijalno-pravno pitanje u svezi pravilne primjene odredbe čl. 200. st. 2. Zakona o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 53/91., 73/91., 111/93., 3/94., 7/96., 91/96., 112/99. i 88/01. – dalje: ZOO-a): je li pravno shvaćanje drugostupanjskog suda u pogledu primjene kriterija iz čl. 200. ZOO-a prilikom određivanja visine pravične novčane naknade za pojedine vidove nematerijalne štete podudarno s pravnim shvaćanjem revizijskog suda prihvaćenim na sjednici Gradanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske 29. studenoga 2002. Prema shvaćanju ovoga suda, iako se postupovno i materijalno pravo mora jedinstveno primjenjivati na jedinstvenom pravnom području Republike Hrvatske, jer se i tako osigurava ravnopravnost građana na tom području, po revidentu postavljeno pravno pitanje ovaj sud ne prihvaća važnim za osiguranje jedinstvene primjene zakona i ravnopravnosti građana. Naime, u odnosu na postavljeno materijalno-pravno pitanje valja imati na umu da sudovi prilikom odlučivanja o visini naknade za nematerijalnu štetu moraju, a na temelju odredbe čl. 200. st. 2. ZOO-a, voditi računa o značenju povrijeđenog dobra i cilju kojemu služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom prirodom i društvenom svrhom. Sukladno tome, a obzirom da ne postoje egzaktna ili precizna mjerila za utvrđenje naknade nematerijalne štete – pošto se ista utvrđuje ovisno o svim okolnostima konkretnog slučaja, visina utvrđene naknade se mora kretati samo u okviru tih osnovnih (i općih) smjernica i njene prirode: ona mora predstavljati pravičnu satisfakciju za oštećenika. Orijentacijski kriteriji za utvrđivanje pravične novčane naknade nematerijalne štete (dalje: Orijentacijski kriteriji) prihvaćeni u sjednici Gradanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske održanoj 29. studenoga 2002. su doneseni na temelju tih smjernica, sve kako bi se njihovom primjenom ujednačili kriteriji kod odlučivanja o toj naknadi. U njima je Vrhovni sud Republike Hrvatske izrazio samo načelna (orijentacijska) stajališta o uvjetima u kojima bi određena naknada mogla biti pravična (stajališta građana i na praksi: na odlukama koje je donio),

² <http://www.vsrh.hr/EasyWeb.asp?pcpid=952>

³ dr. sc. Bukovac Puvača, Maja, Deset godina nove koncepcije neimovinske štete, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br.1 za 2015., str. 174.

pa ih sudovi ne mogu primjenjivati pukim automatizmom za izračunavanje pravične naknade. Ti kriteriji nisu izvor prava, pa sudovi ovisno o konkretnim okolnostima naknadu nematerijalne štete mogu utvrđivati i izvan granica njima predviđenih za pojedine vidove takve štete, a suprotan bi stav njima oduzima svrhu zbog koje su donijeti: da budu „orijentacijski“, a otklanjao bi zakonom propisanu obvezu odlučivanja o naknadi prema „svim (individualiziranim) okolnostima slučaja“ i prema navedenim smjernicama iz odredbi čl. 200. ZOO-a, što im nije ni bio cilj. Polazeći od takvog shvaćanja Orijetacijskih kriterija, drugostupanjska presuda ne može biti predmetom pobijanja izvanrednom revizijom uz obrazloženje da je njome utvrđena naknada nematerijalne štete koja tim kriterijima nije predviđena i koja je viša od naknade utvrđene u drugim odlukama revizijskog suda - jer se takvo obrazloženje svodi na samo subjektivnu procjenu o visini naknade koja bi trebala pripasti oštećenoj (tužiteljici), odnosno na prigovor pogrešne primjene materijalnog prava - koji sam po sebi ne predstavlja „važan“ razlog predviđen odredbom čl. 382. st. 2. ZPP-a za dopuštenost takve revizije... (VSRH, Rev x 199/2011-2).

4. GLAVNI RAZLOZI ZA DONOŠENJE NOVIH KRITERIJA

U nastavku navodimo dva glavna razloga zbog kojih VSRH što prije treba donijeti nove Orijetacijske kriterije:

Prvi je razlog inflacija. Inflacija je u ekonomskom smislu proces kontinuiranog rasta cijena odnosno kontinuiranog opadanja vrijednosti novca kao posljedice neravnoteže u gospodarstvu⁴.

Prema službenim podacima Državnog zavoda za statistiku⁵, inflacija je u vremenskom intervalu od studenog 2002. do travnja 2016. godine iznosila 32,4 %.

Dakle, oštećenik danas, na primjer, na osnovi orijetacijske pravične novčane naknade od 370,00 HRK po danu trpljenja jakih fizičkih bolova može kupiti za gotovo trećinu dobara i usluga manje nego što je to mogao kad su Orijetacijski kriteriji doneseni jer je HRK toliko izgubio na vrijednosti u navedenom razdoblju (svote naknada izražene su u eurima te će se preračunati u kune po tečaju od 7,43 kune za euro koji je vrijedio na dan njihova donošenja).

Orijetacijske sume naknada na osnovi nekih kvalifikatornih okolnosti, na primjer pretrpljenih duševnih boli zbog smanjenja životne aktivnosti, poglavito

kod najteže vrste i stupnja invalidnosti, bile su preniske još u trenutku donošenja, a sada je inflacija dodatno smanjila njihovu vrijednost za gotovo trećinu, što je neprihvatljivo. U prilog zauzetom stajalištu o pretežitosti mehaničkoj primjeni kriterija idu i stajališta pravnih stručnjaka građanskog prava⁶.

Drugi je razlog stupanje na snagu ZOO-a, prema kojem je odredbom čl. 1046. prihvaćena objektivna koncepcija neimovinske štete prema kojoj je neimovinska šteta povreda prava osobnosti.

Stoga, ni u možebitnim novim ili nadopunjenim i upotrijebljenim sadašnjim Orijetacijskim kriterijima neće moći biti obuhvaćeni svi štetni vidovi, no novi bi Orijetacijski kriteriji trebali sadržavati i orijetacijske kriterije za:

- odmjerenje pravičnih novčanih naknada zbog povrede prava na slobodu⁷
- prava osobnosti pravne osobe⁸
- okvirnu pravičnu novčanu naknadu na koju vjerovnik ima pravo zbog dužnikove povrede ugovora⁹ i slično.

5. ZAKLJUČAK

VSRH je s ciljem ujednačavanja judikature u odmjerenju pravičnih novčanih naknada na osnovi pretrpljene neimovinske štete, 29. studenog 2002. godine, na sjednici Građanskog odjela donio *Orijetacijske kriterije koji su, u načelu, postigli namjeravani i željeni učinak, uz opasku da ih još previše parničnih sudaca¹⁰ i sudova svih instancija primjenjuje s previše automatizma i premalo kreativnosti, često ne uzimajući u obzir sve relevantne okolnosti koje utječu na odmjerenje pravične novčane naknade.*

S obzirom na sve navedeno, razvidno je da je krajnje vrijeme da VSRH donese nove Orijetacijske kriterije, a posebno jer:

- je inflacija za cca trećinu realno obezvrijedila orijetacijske sume naknada pa orijetacijske svote istih treba harmonizirati s inflatornim kretanjima
- bi novi ili upotpunjeni kriteriji morali sadržavati orijetacijske sume naknada za neke štetne vidove kojih u Orijetacijskim kriterijima nema.

⁶ Tako dr. sc Bukovac Puvača u radu deklarira stajalište prema kojem se ... Orijetacijski kriteriji moraju periodički usklađivati jer su se od dana njihova donošenja troškovi života bitno izmijenili... a koje Ivica Crnić u radu pod nazivom Značenje Orijetacijskih kriterija Vrhovnog suda Republike Hrvatske za dosudu pravične novčane naknade neimovinske štete, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, br. 5-6 za 2012., na str. 1719. navodi da ... smatra da je došlo vrijeme da se ti kriteriji opet razmotre na sjednici Građanskog odjela VSRH...

⁷ ibid., čl. 19/2.

⁸ ibid., čl. 19. u vezi s čl. 1100/3.

⁹ ibid., čl. 346.

¹⁰ Izrazi u ovom radu uporabljeni u muškom rodu, primjerice sudac, rodno su neutralni, odnosno na jednak način obuhvaćaju muški i ženski rod.

⁴ Anić – Goldstein, *Rječnik stranih riječi*, 2000., II. izdanje

⁵ www.dzs.hr

PROPISI IZ STVARNOG PRAVA

Redakcijski pročišćeni tekstovi

Zagreb, travanj 2015.

Pripremio: Damir PAVIČIĆ, dipl. iur.

knjiga

Narudžbenica na kraju časopisa